

Miquel Tarradell: nacionalista, arqueòleg i historiador*

Fa poc temps el professor Miquel Tarradell ha estat nomenat professor emèrit de la Universitat de Barcelona, en la qual ha passat els últims quinze anys de la seva vida activa com a docent. Retornava als orígens, es podria dir, perquè ell havia estudiat lletres a l'entranyable edifici neoromànic de la Gran Via. Els qui no han estudiat en una facultat amb claustre no podran mai imaginar com canvia la relació entre professors i alumnes i àdhuc la dels alumnes entre ells. Aqueixes velles facultats, amb tots els seus inconvenients arquitectònics, en l'època encara no massificada, tenien evidents virtuts, i estic ben segur que fer classe a l'altra punta del món, com s'ha esdevingut en aquesta darrera etapa, no el deu haver gratificat gaire, el professor Tarradell, que venia d'una altra universitat amb claustre, la de València, on jo el vaig conèixer i vaig ser alumne seu.

L'any 1956 guanyà oposicions a la càtedra d'arqueologia, epigrafia i numismàtica de la Facultat de Lletres de la Universitat de València. Automàticament esdevenia cap de zona de les excavacions arqueològiques, càrrec habitualment lligat a la càtedra d'arqueologia en aquells llocs on hi havia universitat. Com veurem més tard, ell ja coneixia prou el País Valencià, però també el Museu Municipal d'Alcoi, el de Villena, el de l'Alcúdia d'Elx, que en aquella època eren els centres amb més activitat. Als primers anys d'estada a València es dedicà a fer alguns sondeigs en jaciments de la zona d'Alacant, menys coneguda, ja que no hi havia hagut un centre com el SIP, a

més que el Museu Arqueològic estava tancat a causa d'un expedient incoat al seu director, el reverend Josep Belda, arqueòleg empeltat d'excavador furtiu, que havia fet algunes excavacions sense el preceptiu permís. És en aquests primers anys que es va unir al Laboratori d'Arqueologia de la Facultat de València, la que seria posteriorment adjunta a la càtedra, Gabriela Martín, actualment professora de la Universitat de Recife (Brasil). Les classes es feien al Laboratori, una cambra no gaire gran però ben il·luminada, ja que formava part d'una torreta moderna que havia estat afegida a l'edifici del divuit per un dels cantons. El més proper veí era el Dr. Dolç, catedràtic de llatí i de grec. De vegades es rebia la visita d'Enric Pla Ballester, sots-director del Servei de Prehistòria, que mantenia amb el Dr. Tarradell una antiga relació d'amistat. L'arqueologia a València tenia dos eixos de funcionament, el SIP i el Laboratori, i Enric Pla era el pont que unia tots dos centres. Com que les matèries que impartia eren totes de l'especialitat d'història (amb l'afegit d'una subsecció de llengües modernes, a la qual també feia algun curs, no recorde ben bé de què), el nombre d'alumnes d'aquells primers anys de la vida valenciana del Dr. Tarradell era reduït, la qual cosa li permetia investigar pel seu compte i anar posant en ordre les grans línies de la prehistòria i l'arqueologia del País Valencià.

Els alumnes ens preguntàvem qui era aquell senyor, d'on venia. El curs del temps i les converses amb motiu d'alguna excavació, o algun viatge per a anar a

un congrés, i d'altres avinenteses, em van anar informant sobre allò que infantilment ens preocupava, tant d'ell com dels altres professors. El professor Tarradell nasqué a la Barceloneta el novembre de 1920. Sempre ha fet molt èmfasi que el contacte quotidià amb gentes de la Marina d'Alacant durant la seva infantesa li havia donat les primeres evidències de la unitat dels Països Catalans. La Guerra Civil interromp els seus estudis i, un cop acabada, fa el servei militar a Zamora, del qual conta anècdotes realment superrealistes. Estudiant a la Facultat, el 1946, funda amb un grup d'amics la revista "Ariel", a la qual publica un poema i diverses crítiques d'art, a més de dirigir el número 6, d'acord amb la direcció rotatòria que el grup fundador s'havia imposat. No he de fer el comentari de la revista i del que significà en la recuperació —obligadament clandestina— de la cultura catalana, perquè és quelcom que tothom deu conèixer. El fet de la presència en ella del Dr. Tarradell ja és prou significatiu i ens fa comprendre perfectament la seva posterior militància nacionalista i reivindicativa. És ben probable que aquella iniciativa d'uns joves servís de pont entre el noucentisme i el desenvolupament posterior de la cultura catalana.

Al temps que es dedica a aquesta important feina, continua els estudis a la Facultat, on rebrà l'ensenyament de l'arqueologia i la prehistòria del Dr. Lluís Pericot i del Dr. Martín Almagro Basch, el qual, l'endemà de la victòria franquista, ocupava *manu militari* el Museu Arqueològic i hi assentava el seu real, segons conten. En aquells anys, i fins i tot molt més tard, el doctorat només es podia obtenir a la universitat de Madrid. Allí hagué d'anar, amb la sort de tenir una excel·lent relació amb un dels personatges més notables de la història de l'arqueologia peninsular: don Manuel Gómez-Moreno, desxifrador del sistema d'escriptura dels ibers mitjançant el plom d'Alcoi, en llengua ibèrica i escriptura jònica. La simpatia i l'amistat amb què Gómez-Moreno tractava aquell jove català li varen ser molt útils i li varen obrir moltes portes, com sempre ha reconegut el Dr. Tarradell. Una vegada doctorat, oposarà per primera vegada a càtedres d'arqueologia, amb resultat negatiu. Aleshores ja ha fet excavacions al Principat, en alguns dòlmens, i el governador civil de Granada li encarregà que organitzés un servei d'excavacions semblant al que existia de temps abans a Barcelona. S'hi quedarà un any excavant poblats de la cultura d'El Argar, relacionats amb el tema de la seva tesi doctoral. El 1948, en jubilar-se Pelayo Quintero

Atauri com a cap del Servei Arqueològic del protectorat espanyol del Marroc, li ofereixen encarregar-se de la feina. Ho accepta i es trasllada a Tetuan, amb la condició de poder també fer estades d'estudis a l'estranger, cosa que tindrà relació amb el fracàs de la primera oposició a què es presentà tantost es va doctorar: el president del tribunal, B. Taracena, el posà en contacte amb el famós investigador de la pintura romànica Walter W. S. Cook, que era director de l'Institut of Fine Arts de Nova York. Allí farà un curs i, posteriorment, també estudiarà a París. El contacte amb Cook es revelarà molt útil, puix que, més tard, el durà a formar part del triumvirat director tècnic de The William L. Bryant Foundation, que invertirà en excavacions al Principat, el País Valencià i Mallorca, i que encara continua mantenint una part de les excavacions de la ciutat romana de *Pollentia*, a la vora d'Alcúdia.

La seva feina al Marroc fou molt interessant, tot i que no es podien invertir quantitats respectables a les excavacions. Tot i així, dugué endavant excavacions prehistòriques a les coves neolítiques de Gar Cahal i Cahf Taht el-Gar, les qual revelaren una via inversa a la que es considerava com a genuïna per a la difusió del neolític. Uns quants anys abans el professor J. San Valero, que posteriorment seria el seu company de claustre a la Universitat de València, havia proposat en la seva tesi doctoral, de la qual es publicà un resum, una via nord-africana per a la difusió del neolític des de l'Orient Mitjà fins a la Península Ibèrica. El fòssil director d'aquest període era la ceràmica feta a mà, amb decoració impresa, que havia inicialment estat anomenada ceràmica montserratina, perquè els primers exemples aparegueren en unes balmes de la muntanya de Montserrat. L'excavació d'aquestes dues grutes marroquines mostrà que la ceràmica impresa tenia una data posterior al nord d'Àfrica, mentre que a la Península era més antiga, cosa que capgirava les fletxes dels mapes. Més abundant i ampli fou el seu treball sobre el món púnic al Marroc, que es convertirà en un llibre *Marruecos púnico* (1960), i també sobre la implantació romana que trobà a les seves excavacions a la ciutat púnica i romana de *Lixus* (prop de Larraix), de què va donar notícia al volum *Lixus* (1959), i altres jaciments com Tamuda. Per aquells temps ja havia tingut ocasió de recórrer el litoral valencià en algun viatge, juntament amb Daniel E. Woods, comissionat per la Fundació Bryant, per cercar i efectuar prospeccions en jaciments interessants que poguessin donar peu a una excavació. La càtedra

de València, vacant, li feia goig i el 1956 guanyà les oposicions i s'hi traslladà amb la seva muller Matilde, i els seus dos primers fills, encara molt petits. A València ja hem dit que tenia amics i coneguts, i, sobretot, una il·lusió antiga: escampar la bona nova tan fonament arrelada en ell i que ja havia manifestat palesament en els seus temps d'«Ariel».

Pels moments de la seva arribada a la Universitat de València, la Facultat de Lletres estava sofrint una saludable renovació; en molt pocs anys varen desaparèixer del mapa alguns professors vulgars i antiquats, mentre es cobrien els llocs vacants amb professorat de molt altra mena: els Drs. Josep Maria Jover, Miquel Dolç, Antonio López Gómez i, un poc més tard, Antonio Ubieto, Joan Reglà, juntament amb el Dr. Tarradell, varen renovar la didàctica i la metodologia, fent un pas de gegant que dugué la facultat a un nivell mai més no assolit. Aquest període, que s'obre amb l'any de la riuada (1957) i es tanca al voltant del 1970, significà per a la Facultat de Lletres de la Universitat de València una revolució i una renovació que encara no han estat estudiades a fons i que es podria tal vegada qualificar d'entrada de la modernitat. No cal dir que això s'esdevenia per a una part del claustre. Una altra part, irreductible, continuà impenetrable, bo i que, en algun cas concret, hi hagué tempteigs d'apropament a les noves metodologies. Posteriorment encara hi hauria presències interessants i enriquidores, com les dels Drs. Vicenç M. Rosselló, Emili Giralt (el qual fou l'ànima del Primer Congrés d'Història del País Valencià), José Luis Pinillos...

Crec recordar que l'any 1957 fou també el començament d'una presència pública molt més evident de Joan Fuster. Un grup de joves entre el final del batxillerat i els primers cursos de la universitat rebérem un impuls nacionalista que quallà poderosament, i les primeres manifestacions es varen donar a les facultats de Lletres i de Dret, aplegades al mateix edifici del carrer de la Nau.

La terra, ben adobada, respongué perfectament. Com el Dr. Tarradell ha comentat en alguna ocasió, no podia ésser que de Barcelona vinguera algú a València com a missioner. Es tractava d'ajudar els qui, dins del País, lluitaven per l'autoconeixement i per la presa de consciència nacional. Es podrien comentar anècdotes divertides, com la de la multicopiadora del Laboratori, utilitzada per activistes nacionalistes que disposaven d'una clau per a entrar-hi després de les cinc del ves-

Lámina I. Gandia 1957, després de visitar la Cova de Parpalló. A la dreta, la família Fletcher. A l'esquerra, Mª Ángeles Vall, Miquel Tarradell i Matilde Font. (Arxiu Vall de Pla).

pre, que era quan ell abandonava el despatx. Ningú no podia dir que en sabia quelcom del que allí es feia. Tot aquest temps, el Dr. Tarradell féu de pont entre els grups nacionalistes valencians i Barcelona. Imagine que hi degué haver més ponts, jo tan sols conec aquest, i d'altra banda no m'he preocupat mai de fer la història d'aquest període que vaig viure prou allunyat del centre d'operacions i que conec molt més per converses posteriors que per l'evidència del moment. Recorde, tanmateix, algunes rutes que vàrem fer i que concloïen en algun lloc significat, el monestir cartoixà de Portaceli o llocs semblants.

Sempre hi havia la guàrdia civil en l'acte de cloenda. El Dr. Tarradell hi intervenia sempre i, amb ell, Fuster, Ventura i altres.

Aquesta activitat donava bon fruit i entre el jovent universitari creixia i es desenvolupava la llavor nacionalista: es feien curssets de català, "amb especial atenció a les variants valencianes", que feren enfurismar el professor San Valero, catedràtic d'història antiga. El que hui anomenen els valencians la blavor ja covava els seus ous i allargava els seus tentacles. Vivíem una efervescència nacionalista, infinitament matisada, i devoràvem llibres i articles. Recorde la impressió que em va produir un article de Vicens Vives a la primera plana de "Serra d'Or", crec que poc abans de morir. Tot i així, per a aquells valencianets dels seixanta, la lectura que posà en clar tots els problemes i que permeté arribar a un coneixement més profund de la realitat valenciana fou *Nosaltres els valencians*, publicat el maig de 1962. Jo era a quart curs de carrera i el vaig llegir a partir de l'octubre.

Crec que una bona part dels alumnes de la facultat el llegírem de seguida i, en moltes ocasions, significà una caiguda del cavall com la de sant Pau.

El Dr. Tarradell m'ha comentat sovint que la primera persona que cregué en el redreçament nacional valencià fou Max Cahner. Posteriorment en vingueren d'altres per a assabentar-se'n, àdhuc persones que hui es troben en molt altes instàncies del poder, amb alguna de les quals vaig coincidir, incidentalment. Era una situació excepcional i en moltes ocasions el Dr. Tarradell es trobava a l'epicentre.

L'arribada del Dr. M. Sanchis Guarnier a la Facultat, mitjançant un trasllat de funcionari, ja que ell era professor a Ciutat, arrodoní la feina que havien dut endavant els professors Tarradell i Dolç. Fou aleshores que es creà a la Facultat, autoritzada pel rector de la Universitat, l'Aula Ausiàs Marc, que obrí la seva activitat amb una commemoració al paranimf divuitesc, a la qual hi hagué intervencions dels professors convocants i lectures de poemes. Fou la primera vegada que Joan Fuster intervingué públicament en un acte oficial de la Universitat. El camí s'obria.

En aquella ocasió vaig conèixer la muller del Dr. Tarradell, Matilde Font. Companys de carrera, eren la parella més identificada l'un amb l'altre que jo mai haja conegut. Després, ja adscrit al Laboratori o des del Museu d'Alacant, vàrem tenir moltes oportunitats de conviure, en excavacions, congressos, viatges i altres. La seva relació era excepcional, indescriptible, i molta gent en quedava sorpresa per un funcionament tan poc comú i alhora tan immensament desitjable. Matilde era una criatura dolcíssima que apaivagava qualsevol conflicte, duresa, incomprensió, amb la seva presència o tan sols amb algunes paraules, sempre plenes de seny. Tothom quasibé ignorava la seva qualitat investigadora i científica, que es manifestà, dissortadament, en un llibre pòstum. Nogensmenys, jo havia parlat moltes vegades amb ella durant les excavacions i en altres moments i el seu judici sobre qualsevol problema, adés científic, adés humà, era sempre el més matisat i intel·ligent.

Aquest paràgraf em permet de parlar de l'altra vessant de l'activitat del Dr. Tarradell a València: la de catedràtic universitari. Com he comentat abans, essent l'arqueologia, l'epigrafia i la numismàtica assignatures d'especialitat, ocupaven tan sols tres classes per setmana. A més, epigrafia i numismàtica era optativa, cosa que significava encara una sensible reducció

d'alumnes. Quan jo vaig fer tercer curs de carrera, primer d'especialitat, el 1960-61, érem aproximadament trenta-cinc alumnes. Abans, a primer, havia estat un curs monstre per a l'època: cent alumnes! Calgué obrir el Saló de Graus per a poder acomodar tota aquella gent. D'arqueologia hi havia tres classes setmanals, i d'epigrafia, un quadrimestre. La numismàtica era, també, quadrimestral. El Dr. Tarradell fou sempre un professor obert, disposat al diàleg i normalment simpàtic. Sempre feia una excepció els dies d'examen: es posava feréstec, cridava molt, cosa que produïa un sagrat terror entre els alumnes, que ni piulaven. Les notes foren sempre benèfiques i no recorde gaire gent que hagués de tornar l'any següent. Tota aquella farsa dels exàmens sempre em divertí molt –naturalment, després d'haver-los aprovat– i la vaig imitar en els meus temps de docent. Sempre estava disposat a atendre algun alumne que demanara informació, sempre a punt d'arrencar amb el seu *Volkswagen* antic per visitar un jaciment o acostar-se a una troballa recent, i sempre tenia en preparació un llibre interessant o una excavació suggestiva.

Pel que fa als llibres –no vull ficar-me en els articles que són abundants i sovint molt interessants–, el seu pas per València serví per a ordenar les idees i confegir una sèrie de volums essencials per a posar al dia l'estat de coneixement de la matèria al temps de la seva redacció. Entre 1962 i 1963 apareixen dos llibres cabdals: *Les arrels de Catalunya* i *El País Valencià del neolític a la iberització*. Si en el primer organitzava la prehistòria catalana, el segon, gràcies a la immensa i intensa feina duta a terme pel SIP des del 1928, es podia establir l'estructura interna dels grans períodes de la prehistòria valenciana més recent: els que havien dut de la neolitització i l'entrada en el món dels ramaders i llauradors, fins als llindars de la primera cultura comparable amb les itàliques o gregues: els ibers. El mateix 1963 eixia de premsa el primer volum de la *Història dels catalans*, al qual redactava els capítols de *Prehistòria i Antiguitat*, mentre que el 1965 confegia els mateixos capítols dins de la *Història del País Valencià*, que continua essent el manual més utilitzat per a una introducció clara a la matèria.

El 1965, juntament amb el seu col·lega francès del Marroc, M. Ponsich, publicava *Garum et industries antiquae de salaison*, al qual ell analitzava tots els jaciments relacionats amb la salaó de peix al llarg del litoral peninsular.

Lámina II. València 1963, una paella a La Marcelina. Lluís Pericot, Enric Pla, Sra. de Pla, Sra. de Fletcher, Joan Reglà, Sra. de Pericot, Sra. de Tarradell, Joan Alcàcer i Miquel Tarradell. (Arxiu Vall de Pla).

Els anys 1968-69 veuran l'aparició de dos manuals molt interessants perquè representen, en el fons, la seva opinió més fonda sobre problemes que havia tractat molt directament en el camp de l'excavació i de la recerca. Tot i ésser uns llibres curts, bo i que abundantment il·lustrats, són una mina d'intuïcions: *Arte ibérico* i *Arte romano en España* revelen un pensament que s'aparta del que es diu, generalment, de l'ortodòxia habitual de la secta dels arqueòlegs clàssics, per donar visions diverses, més riques i noves, que el temps haurà de jutjar com a versemblants o impossibles, bo i que personalment em decante per la primera possibilitat. El 1971 es publicaven les actes de la *Primera Reunión de Historia de la Economía Antigua de la Península Ibérica*, que havia tingut lloc dos anys abans al Laboratori d'Arqueologia i que havia estat dirigida pel Dr. Tarradell. Més tard apareixerà un volum molt bonic de làmines amb bones fotografies d'una selecció de les *terracotte* més interessants d'Eivissa (*Terracottas púnicas de Ibiza*, 1974) i el 1975 aparegué un estudi clau, *Eivissa cartaginesa*,

escrit per la seva muller i ell. Dissortadament, Matilde no pogué veure el llibre fora de premsa. Havia mort d'una molt dolorosa malaltia el 23 de febrer del mateix any.

A més d'aquestes obres cabdals, hi ha alguns llibres petits que també influïren en les opinions dels estudiosos: pense en *Els grecs a Catalunya* (1961) o en *La fundació de la ciutat de València* (1962). Aquest últim incidí en la polèmica que es desenvolupà a València pels voltants de la data del bimil·lenari de la seva fundació romana. Un verinós periodista publicà una llarga sèrie d'articles, plens de tergiversacions i de mentides, que varen decantar l'ajuntament en contra de la celebració. El Laboratori d'Arqueologia i l'Ateneu Mercantil varen publicar cadascun una miscel·lània d'estudis seriosos que és tot el que ha quedat d'aquella commemoració mancada.

El professor Tarradell tan sols ha publicat una memòria oficial d'excavacions: *Excavaciones en Son Real y la Illa dels Porros*, publicada per la Direcció General de Belles Arts, el 1964.

Paral·lelament als escrits, hi ha les excavacions, base de les publicacions i de les recerques. Ja he fet esment de les que dugué a terme al Marroc, i ara ens interessa parlar més àmpliament de les que féu des de la càtedra d'arqueologia de València. Sempre fou molt contrari a excavar dins de l'àrea provincial de València, perquè era la zona d'actuació del SIP. Per això es decantà pel sud valencià, on hi havia, a més, un excel·lent arqueòleg de camp: Vicent Pascual Pérez, director del Museu d'Alcoi.

Les primeres excavacions foren quasi contemporànies a la seva arribada: amb alumnes de la facultat i la col·laboració d'Alejandro Ramos Folqués, propietari i director del Museu de l'Alcúdia d'Elx, féu uns sondeigs al tossal de la Cala (Benidorm-Finestrat), jaciment ibèric excavat inicialment pel Rvd. J. Belda, director del Museu Arqueològic Provincial d'Alacant, i posteriorment saquejat pel rector de la parròquia i el caporal de la guàrdia civil. Darrerament ha publicat el resultat d'aquell sondeig en la revista "Fonaments". En féu un altre al tossal de Manises, proper a la ciutat d'Alacant, a l'Albufereta. L'erudició local hi havia excavat entre 1931 i 1936, cercant la mítica *Ákra Leuké*, que identificaven amb Alacant, i també la ciutat romana de *Lucentum*, que el comte de Lumiares, al segle XVIII, havia reduït a aquest jaciment. El lloc no és ni l'un ni l'altre dels topònims que li han estat atribuïts, no té nom antic conegut, però és un excel·lent *tell* amb tres nivells: ibèric dels segles IV-III a.C., ibèric fins a la romanització del segle I a.C. i romà alt-imperial fins al III d.C. Posteriorment hi excavaria el 1965, amb la meua col·laboració, i assolírem datar les muralles.

Del 1963 al 1967 fa moltes excavacions i sondeigs a terres alacantines: amb base a Alcoi, començà per un sondeig sistemàtic al cim del poblat ibèric antic (segle IV a.C.) del Puig, que permeté trobar l'evidència de restes anteriors a la iberització sota els nivells ibèrics. En aquella època ens obsessionava a tots el problema de l'enllaç entre l'edat del bronze i els ibers. De la mateixa manera es féu un sondeig que mostrà la porta de la muralla d'un xicotet poblat del bronze: el del Mas de Miró, veí del publicat pel Dr. Pericot, el Mas de Menente. La preocupació pel neolític no el deixava i per aquest motiu es va excavar la cova d'en Pardo a la Vall de Gallinera, terme de Benissili. Després d'un nivell d'enterraments calcolítics apareixen mostres de ceràmica del segon neolític i, encara, molt més profund, un nivell anterior que

proporcionà molt poc de material. Gairebé enfront, a l'altra part de la vall, es va obrir un sondeig al poblat ibèric del Xarpolar, de la segona època ibèrica, amb troballes de moneda romana republicana. Nogensmenys, l'excavació més llarga i important fou la del poblat ibèric de la Serreta (Alcoi, Cocentaina, Penàguila), conegut d'antic i excavat des del principi d'aquest segle. Fou una campanya molt interessant i il·lustrativa per als alumnes de la Facultat que hi col·laboraren.

Amb base a Xàbia, es va reexcavar la Cova Ampla del Montgó, que havia estat en part rebentada pel Rvd. Josep Belda, i que proporcionà ceràmica de l'edat del bronze. L'equip bàsic d'aquestes campanyes era compost pel Dr. Tarradell i Matilde, la seva muller, Vicente Pascual, del Museu d'Alcoi, Gabriela Martín, adjunta de càtedra, Milagro Gil-Masarell, Anna Salvà i qui escriu aquestes ratlles.

L'excavació que més ens emocionava i que, dissortadament, fou la menys gratificant, es féu davant la façana principal de la Seu de València, aprofitant un enderrocament recent i l'amistat del regidor d'obres de l'Ajuntament, un enginyer il·lustrat i amant de la ciutat, que proporcionà la maquinària i la mà d'obra. El conjunt era singularment remenat i ni tan sols no ens va donar la seguretat de la data fundacional (138 a.C.).

No puc deixar de banda les excavacions de la Fundació Bryant a Mallorca, en les quals va participar, a tongades, tot l'equip valencià –juntament amb alumnes de les universitats de Barcelona i Madrid–, així com Enric Pla, sots-director del SIP de València. Les excavacions afectaven dos jaciments: les ruïnes romanes de la ciutat de *Pollentia* i les necròpolis baleàriques de Son Real i de l'illot des Porros. El treball d'excavació, que portaven alhora el Dr. Tarradell, Enric Pla i Antonio Arribas, es compaginava amb els treballs de classificació i d'inventari que feien els alumnes a la casa de la Fundació, un edifici gòtic del XVI, que havia estat casa dels canonges de la Col·legial d'Alcúdia. L'excavació i l'estudi dels dos jaciments va durar molts anys, i encara continua la de *Pollentia*, a la qual s'aplegaven els noms més importants de l'arqueologia i numismàtica estrangera per tal de donar un cop d'ull i col·laborar en l'estudi i la publicació dels objectes trobats.

El trànsit de València a Barcelona es trobà assenyalat per un incident funest que marcà durament tots els qui érem a l'òrbita de treball del doctor Tarradell: la

mort del seu fill Francesc, en circumstàncies molt tràgiques, ens trasbalsà. Quelcom de més dur encara fou la mort de Matilde, que tothom estimava per la seva qualitat humana, el seu afecte i la bondat que traspua-ven totes les seves accions, totes les seves paraules. L'equip del Laboratori, ja molt esquinçat i repartit pel món, hi veia la fi de tot el projecte comú que havia estat dut a terme des de tant de temps abans.

La vida barcelonina del doctor Tarradell, després de la seva marxa de València, la conec molt menys. Ell a Barcelona i jo a Alacant, cadascú enviscat en els seus problemes de treball, no duia a un contacte gaire assidu. Ens parlàvem per telèfon, ens vàiem a algun cycle de conferències o a algun tribunal de tesi. També va reduir les publicacions. La mort de la seva muller havia estat un cop molt fort, del qual era gairebé impossible refer-se. Sortosament –i ell sabrà com s'ho fa– ha sobreviscut i encara manté l'habilitat fastuosa de fer conferències interessantíssimes com qui fa un cistell amb quatre vímens. No farà més de tres mesos que el tinguérem a Alacant, en una taula rodona amb els estudiants d'arqueologia de la Facultat. Els minyons varen quedar bocabadats davant d'una exposició totalment no convencional, rica en doctrina i en suggeriments. Jo, per la meua part, retrobava el qui havia sentit fa vint anys a Las Palmas, al Museu Canari, deixant meravellat el públic, com tantes altres vegades. La seva habilitat com a conferenciant ha estat sempre molt notable i es basa en dos elements essencials: d'una part, el profund coneixement de la matèria; d'una altra, la presentació, no habitual, dels temes, que pot ser un ordre invers d'exposició, unes comparacions desusades, una maièutica peculiar.

Mai no he pogut saber a quantes institucions científiques pertany. Ell no ho comentà mai, amb un pudor no gens comú. Tot i així, ja era corresponent de la Real Academia de la Historia, de Madrid, des del 1954. La seva adscripció a l'Institut Arqueològic Alemany, de Berlín, és també molt antiga. Recorde que una vegada, en excavacions, parlà d'una Acadèmia Etrusca d'una ciutat italiana, mig en

broma, mig seriosament. Des del 1971 és membre de l'Institut d'Estudis Catalans.

També ha rebut nombrosos premis científics. En destacaré tan sols el Martorell, que guanyà amb un gros volum sobre la romanització al País Valencià. Matilde va despullar fins les notes mínimes aparegudes a la premsa des del final del segle passat, de manera que cap notícia no es perdés. No cal dir que la bibliografia científica havia estat munyida de la mateixa manera. Vaig tenir oportunitat de fullejar el manuscrit, hi havia una munió de dades i una anàlisi molt suggestiva del món de la romanitat a les terres valencianes. Dissortadament, mai no va ésser publicat, i la feina de recompondre aqueix període històric ha hagut de tornar a ser feta per altres autors que no disposaven d'un tan valuós cedulari. L'any 1977 rebé el Premi d'Honor de les Lletres Catalanes.

Actualment, la seva il·lusió més palesa és la revista científica "Fonaments", que ell dirigeix i a la qual ja es pot trobar un bon grapat de treballs del més alt interès. Amb un orgull ben lícit em comentava fa uns quants mesos, al Congrés Nacional d'Arqueologia celebrat a Castelló, que li arribaven notícies que "Fonaments" tenia molt bona venda per Europa, ja que, escrita en català, era més intel·ligible per a gent que coneix el francès o l'italià que no pas una revista en castellà, lingüísticament més allunyat. Tant de bo que la dirigisca molts anys!

ENRIC A. LLOBREGAT
Museo Arqueológico, Diputación Provincial
03071 Alicante

NOTES

- * El present article (sense les fotografies) fou publicat originalment a *Homenatge a Miquel Tarradell*. Ed. Curial, Barcelona, 1993, i es reproduïx aquí amb l'amable autorització de l'autor i dels editors.